

Пенсійна реформа в Україні: дослідження суспільної думки 2010

Пенсійна реформа

Солідарна система

Пенсія

Джерела доходів

Обов'язкова
накопичувальна
система

Довіра до фінансових установ

Недержавне пенсійне
забезпечення

Інвестування пенсійних активів

Фінансові ринки

2010

Пенсійна реформа в Україні: дослідження суспільної думки 2010

22 липня 2010 р.

Київ

ПЕРЕДМОВА

Реформа системи пенсійного забезпечення залишається ключовим пріоритетом для України. Уряд України започаткував реформування поточної пенсійної системи у 2003 році і сьогодні розглядає можливість введення додаткових заходів, спрямованих на управління пенсійними внесками з боку недержавних пенсійних фондів. Пропоновані зміни до пенсійної системи, безумовно, будуть предметом активного і зацікавленого обговорення між урядовцями, науковцями, законодавцями, роботодавцями та профспілками, учасниками фондового ринку та представниками багатьох інших груп протягом 2010-2011 років.

Проектам USAID «Розвиток ринків капіталу» та «Розвиток фінансового сектору» приємно зробити свій внесок до цього обговорення, оприлюднивши результати опитування щодо ставлення українців до пенсійної реформи. Це дослідження, проведене у червні 2010 року, ґрунтується на відповідях, отриманих від 2 007 громадян України віком від 18 років, що мешкають в усіх областях країни та у місті Києві. Індивідуальні інтерв'ю тривалістю 30 хвилин були проведені з 1 104 жінками та 903 чоловіками, які надали відповіді на запитання щодо їх ставлення до питань пенсійного забезпечення та пенсійного віку. Польову роботу виконала українська компанія GfK Ukraine, яка спеціалізується на опитуваннях та вивченні громадської думки.

Це вже друге опитування, профінансоване USAID, метою якого було визначити ставлення громадян України до питань пенсійного забезпечення та пенсійного віку. Попереднє дослідження було проведено компанією GfK Ukraine на замовлення USAID 2005 року. Для співставлення у дослідженні 2010 року було використано 13 запитань з опитування 2005 року з незмінним формулюванням. Це дозволило провести аналіз змін, яких зазнала з часом базова громадська думка. У майбутній публікації буде запропоновано порівняння ставлення громадян до ключових аспектів пенсійного віку та пенсійної реформи, висловленого у 2005 та 2010 роках.

Дана публікація є результатом спільної роботи працівників Проекту USAID «Розвиток ринків капіталу». Основний внесок у цю публікацію зробили Грег МакТаггарт, Наталія Горюк, Роберт Бонд, Наталія Лозицька, Оксана Грицай, Наталія Паук та Софі Ламброскіні. Дякуємо також за співпрацю Наталії Бережній з USAID, Інні Волосевич з GfK Ukraine та Міністерству праці та соціальної політики України.

Проект USAID «Розвиток ринків капіталу» несе одноосібну відповідальність за зміст цієї публікації. Погляди, висловлені в ній, належать Проекту, і їх не слід ототожнювати з позицією USAID, GfK Ukraine або Уряду України.

Із запитаннями щодо цього документу чи даних зазначеного вище дослідження просимо звертатися за адресою nlozitskaya@capitalmarkets.kiev.ua.

ВСТУП

Сьогоднішня пенсійна схема України законодавчо окреслена у 2003 -2004 роках. У той час необхідність в пенсійній реформі була викликана поєднанням низки чинників: несприятливі демографічні тенденції, велика кількість можливостей дострокового виходу на пенсію та привілейовані пенсії для окремих категорій громадян, передбачені спеціальними законами, а також широко розповсюджене ухилення від сплати податків, що призвело до ситуації, коли стабільне фінансування попередньої системи стало неможливим.

Українська «трирівнева система» пенсійного забезпечення фактично складається з солідарної системи (перший рівень) та недержавної (приватної) добровільної системи (третій рівень). Але законом від 2003 року передбачена і загальнообов'язкова накопичувальна система (другий рівень). Згідно з першим рівнем або солідарною системою, чоловіки мають право виходити на пенсію у віці 60 років, а жінки – у віці 55 років. Держава гарантує виплату пенсії, що розраховується за формулою, яка включає кількість років стажу та розмір заробітної плати при виході на пенсію. Солідарна пенсія фінансується завдяки вирахуванням із заробітної плати, тобто пенсія сьогоdnішніх пенсіонерів сплачується з внесків сьогоdnішніх працівників. Солідарна система також передбачає особливі пенсії для професій зі шкідливими умовами праці, військових, інвалідів тощо, а також привілейовані пенсії для державних службовців, суддів, народних депутатів та окремих інших категорій.

У липні 2003 року Верховна Рада України прийняла два базових пенсійних закони, які заклали підвалини теперішньої системи. Перший закон – Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» змінює солідарну пенсійну систему, особливо для тих, хто має вийти на пенсію через 20 чи більше років, таким чином впливаючи на молодих українських працівників. Ці працівники отримають солідарну пенсію, яка розраховується за такою самою формулою, як і для старших працівників, але фактичний розмір їх пенсії буде нижчим. З метою компенсації зменшення розміру пенсії, певний відсоток щомісячних відрахувань із заробітної плати молодих працівників до системи перераховуватиметься на накопичувальний пенсійний рахунок (другий рівень). Компанії з управління активами розміщатимуть

ці кошти на ринках капіталу. Зміни у солідарній системі розпочались з січня 2004 року, а введення загальнообов'язкової накопичувальної системи було обумовлено виконанням низки макроекономічних показників. Система ще не діє, але її впровадження заплановано «на кінець 2012 року».

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» також передбачає, що адміністративне управління накопиченими на другому рівні коштами буде централізовано здійснювати Пенсійний фонд України, теперішній адміністратор солідарної системи. Компанії з управління активами обиратимуться за результатами тендера. Через 11 років функціонування такої системи її учасник зможе перерахувати свої накопичення недержавному пенсійному фонду (НПФ). Хоча чіткого розподілу у часі визначено не було, передбачалося, що на другий рівень буде спрямовано внесок в розмірі приблизно 7% заробітної плати учасників.

З метою забезпечення захисту інвестиційних портфелів, Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» регулює інвестиційну діяльність компаній з управління активами щодо коштів другого рівня. Наприклад, після запровадження другого рівня діятимуть відсоткові обмеження інвестицій в різні класи активів (наприклад, облігації підприємств-резидентів України та акції українських емітентів, об'єкти нерухомості, цінні папери іноземних емітентів), які компанія з управління активами може мати у своєму інвестиційному портфелі. Згідно з чинним законом, в іноземні цінні папери можна інвестувати до 40% портфелю. Обмеження у розміщенні активів також поширюються і на недержавні пенсійні фонди.

Добровільна пенсійна система була запроваджена Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» у 2004 році. Закон створює (та регулює) недержавні (приватні) пенсійні фонди. По суті, НПФи є договірними програмами, до яких фізичні особи та/або їхні роботодавці можуть здійснювати добровільні внески, крім обов'язкових внесків до солідарної системи та в більшому розмірі, ніж останні. Управління НПФами здійснюють приватні компанії: банки, інвестиційні компанії,

роботодавці. Кошти інвестуються на ринках капіталу та призначені для того, щоб доповнити державну пенсію. У добровільній системі оподаткуванню підлягають виплати. Індивідуальні внески, які не перевищують певну максимальну суму не підлягають оподаткуванню та відшкодовуються Державною податковою адміністрацією; інвестиційний дохід звільняється від оподаткування, а пенсійні виплати оподатковуються. З точки зору інституційної бази для НПФів, головним (але не виключним) органом регулювання та нагляду за накопиченням та виплатами у системі недержавного пенсійного забезпечення є Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, створена у 2001 році.

На час цього опитування стосовно питань пенсійної реформи та виходу на пенсію, структура пенсійного забезпечення України зазнала серйозних змін. Було зроблено кроки щодо досягнення стабільного фінансування пенсійної системи, запровадженої на початку 90-х років. Введено трирівневу систему, якщо не на практиці, то концептуально. До пенсійної реформи долучено фінансові ринки, особливо що стосується накопичення та інвестування коштів. Тим не менше, пенсійна реформа залишається важливим питанням, особливо після того, як останні події викликали серйозні сумніви щодо спроможності системи забезпечити пенсіонерам надійний та гідний рівень життя. Ці сумніви ґрунтуються на таких фактах:

- У 2009 році пенсійні видатки склали 18% ВВП, що є одним з найбільших показників у світі.
- Пенсійний вік чоловіків та жінок (відповідно, 60 та 55 років) залишився незмінним і, порівняно з пенсійним віком у багатьох західних країнах є низьким.
- НПФи або добровільна система пенсійного забезпечення розвиваються та збільшують кількість учасників повільно. Наприкінці 2009 року діяло 109 НПФів з 497 100 учасниками, а сума їх коштів, переданих в управління, становила 857 900 000 грн.
- Другий рівень не працює.
- Після економічної та фінансової кризи, яку зазнала країна, довіра до фінансових установ знаходиться на низькому рівні.

Це опитування надає важливі відомості про ставлення громадян України до пенсії, пенсійної реформи та фінансового сектору, який має зіграти ключову роль в їх майбутньому пенсійному забезпеченні.

ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОБРАНА МЕТОДОЛОГІЯ

У період з 9-го по 13-те червня 2010 року компанія GfK Ukraine провела в Україні репрезентативне опитування громадян щодо їх поінформованості та їх думок стосовно пенсійної реформи, пенсійних питань, пенсійного віку та заощадження коштів на пенсію. 2007 індивідуальних інтерв'ю (F2F) середньою тривалістю 30 хвилин були проведені з респондентами у віці від 18 років і старше. Респондентам було запропоновано відповісти приблизно на 67 запитань, які стосувалися їх ставлення або поінформованості щодо питань, пов'язаних з пенсійним забезпеченням та пенсійним віком. Крім цього, компанія збрала стандартні демографічні дані. Ще до початку опитування було проведено також шість попередніх інтерв'ю з респондентами, що належать до різних категорій за віком, статтю та рівнем освіти з метою внесення змін та спрощення формулювання запитань.

Індивідуальні інтерв'ю є єдиною можливим способом проведення національно-репрезентативного дослідження в Україні, оскільки охоплення території країни телефонною та Інтернет-мережею є недостатнім для цієї мети. Вибірка з 2-х тисяч співбесід дозволяє отримати достатню кількість відповідей, яка гарантує можливість проведення надійного статистично аналізу за регіонами, віком, статтю, рівнем освіти та іншими категоріями.

В опитуванні 2010 року особлива увага приділялась інтерв'ю з респондентами вікової категорії 18-36 років. З респондентами цієї категорії було проведено «додаткову» вибірку з 300 співбесід, тому що ця вікова група є цільовою аудиторією реформування системи пенсійного забезпечення і впровадження другого рівня пенсійної системи, що було особливо цікаво для Проекту USAID «Розвиток ринків капіталу». Таким чином, підвибірка респондентів у віці 18-36 років склала 1000 осіб.

Для цілей аналізу результатів загальнонаціонального опитування отримані дані (відповіді) зважувалися у розрізі регіональної, статевої та вікової структури населення України, використовуючи дані Державного комітету статистики України (Держкомстату) за 2008 рік. У подальших таблицях наведено співставлення незважених та зважених даних з дослідження 2010 року та даних Держкомстату.

Вік	Незважені дані опитування, у %			Зважені дані опитування, у %			Дані Держкомстату України, у %		
	Чол.	Жінки	Усього	Чол.	Жінки	Усього	Чол.	Жінки	Усього
18-36	24,4	25,0	49,3	19,0	18,0	37,0	17,7	17,4	35,1
37-59	14,1	16,8	30,9	17,0	20,3	37,3	18,3	20,9	39,2
60+	7,1	12,6	19,6	9,0	16,7	25,7	9,0	16,7	25,7
Усього	45,6	54,4	100	45,0	55,0	100	45,0	55,0	100

Регіон	Незважені дані опитування, у %	Зважені дані опитування, у %	Дані Держкомстату України, %
Київ	6,4	6,0	5,9
Північ	11,1	11,6	11,6
Захід	22,5	22,2	23,2
Центр	11,8	12,0	12,0
Південь	15,2	15,2	15,2
Схід	32,9	33,0	32,1
Усього	100,0	100,0	100,0

Тип населеного пункту	Незважені дані опитування, у %	Зважені дані опитування, у %	Дані Держкомстату України, у %
Міський	69,4	68,8	68,3
Сільський	30,6	31,2	31,6
Усього	100,0	100,0	100,0

СТРУКТУРА ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час дослідження вживалася наступна конструкція вибірки, що складається з кількох етапів:

1. Вибірка була стратифікована за регіонами (шість регіонів України — Київ, Захід, Схід, Центр, Північ та Південь) відповідно до розподілу населення у кожному регіоні.
2. В межах кожного регіону інтерв'ю розподіляються між населеними пунктами наступних категорій: села, міста з населенням до 50 тисяч жителів, міста з населенням 50-100 тисяч жителів, міста з населенням 100 – 500 тисяч, міста з населенням понад 500 тисяч. У вибірку потрапляють всі міста, в яких проживає понад 100 тисяч жителів, решта населених пунктів в межах кожної категорії відбираються випадковим чином.
3. У великих містах вибірка стратифікувалася за адміністративними районами.
4. У кожному міському районі/місті/селі маршрути обиралися методом випадкового вибору з переліку, складеного за алфавітом.
5. На етапі інтерв'ю співбесіди проводилися з особами, які відповідають квотному критерію (за віком і статтю). В разі, якщо квотному критерію відповідали кілька осіб, перевага віддавалася особі, що народилася пізніше. Ми використовували квотний підхід замість випадкового відбору респондентів, щоб отримати під-вибірку цільової аудиторії осіб віком 18-36 років. Крім цього, наш досвід показує, що використання методу випадкового вибору призводить до значного зміщення в сторону жінок віком від 50 років, навіть коли інтерв'юер відвідує домогосподарства три або більше разів.

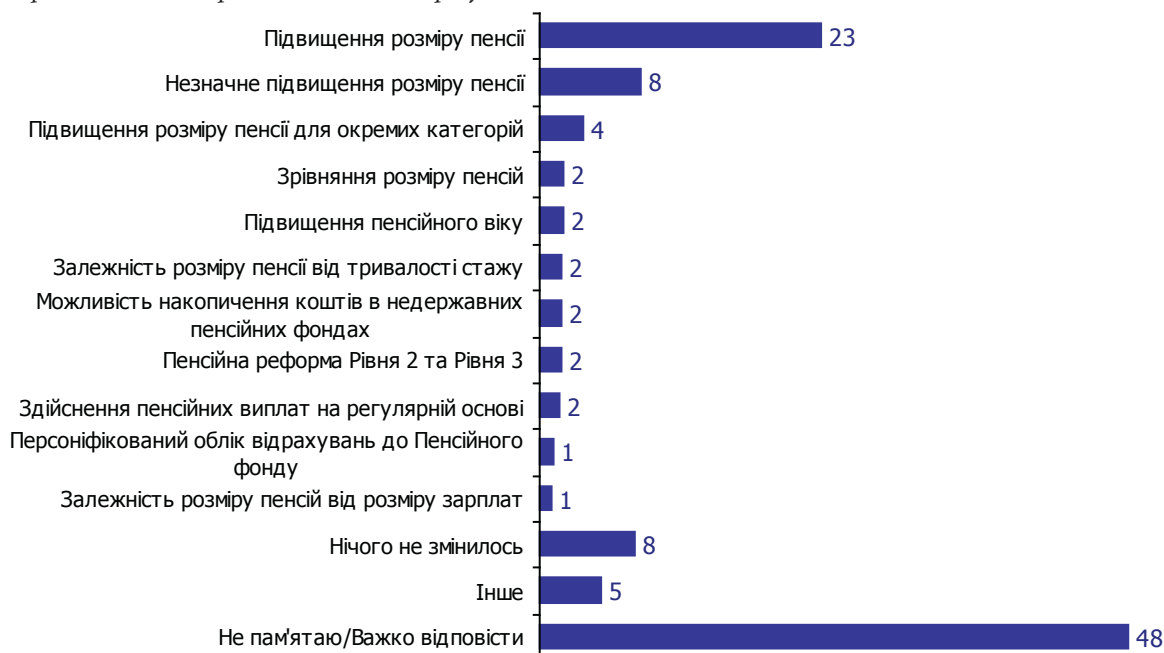
ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДАНИХ

ЗНАННЯ ТА ПІДТРИМКА ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ

Рівень громадської освіченості про пенсійну реформу, яка здійснюється з 2004 року, є дуже низьким. У відповідь на відкрите питання майже половина респондентів сказали, що вони не можуть пригадати будь-яких змін у пенсійній системі. З тих, хто пам'ятає про зміни, найчастішою відповіддю було посилення на зміни у розмірі пенсійних виплат. За останні 5 років це насправді була зміна, що варта уваги, оскільки розмір пенсійної виплати збільшився з 407 гривень у січні 2006 року до 999 гривень у січні 2010 року. Частота такої відповіді може бути пов'язана з рівнем реклами підвищення пенсії, який забезпечувався тими політиками, які змагалися за посади. Для порівняння тільки 2% респондентів згадали про структурні реформи Рівня II та Рівня III, а інші два відсотки пригадали можливості недержавного пенсійного забезпечення.

Згадайте, будь ласка, які зміни відбулись у пенсійному забезпеченні України з початку 2004 року і до сьогодні?

% усіх респондентів. Відкрите питання: 2010 року

Думка українців поділилась майже навпіл щодо своєї підтримки пенсійної реформи загалом. 51% респондентів залишився нейтральним по відношенню до пенсійної реформи, в той час як 23% не підтримали пенсійну реформу, а 26% висловились за її підтримку. Респондентів також запитали про їхню думку щодо конкретних питань, які стоять на порядку денному пенсійної реформи. Більшість повністю підтримала скасування спеціальних пенсій для державних службовців, народних депутатів, суддів та окремих інших категорій. Респонденти також підтримали запровадження персоніфікованого обліку для визначення розміру пенсії. Щодо запровадження недержавного пенсійного забезпечення, то тут була змішана думка, а саме - 50% респондентів не визначились, 21% підтримує і 29% не підтримують.

Підтримка різних аспектів пенсійної реформи в 2010 році

% усіх респондентів.

Категорія «підтримую» включає тих, хто «повністю підтримує» та «скоріше підтримує» кожний аспект.

Категорія «не підтримую» включає тих, хто «абсолютно не підтримує» і «скоріше не підтримує». Решта респондентів не визначились з відповіддю.

ПІДВИЩЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ

Пропозиція підвищити пенсійний вік в Україні викликає дискусії. Пропонується, наприклад, щоб уряд поступово підвищив пенсійний вік для жінок до 60 років, а потім, як тільки пенсійний вік для жінок і чоловіків зрівняється, повільно підвищити пенсійний вік для обох до Європейського рівня (щонайменше 62 роки).

Оскільки це питання є важливим, особливо у зв'язку з дефіцитом Пенсійного фонду України, під час опитування були задані три окремі питання, щоб отримати більш точне уявлення про думку українців з цього приводу.

Відповіді на усі три питання були майже ідентичними – немає підтримки суспільства щодо підвищення пенсійного віку в Україні. Насправді, як свідчить нижченаведена таблиця, більше респондентів підтримують зменшення пенсійного віку для чоловіків до 55 років, аніж підвищення пенсійного віку для жінок. Крім того, відсутність підтримки щодо підвищення пенсійного віку була майже однаковою в усіх регіонах, вікових групах та незалежно від рівня освіти.

В якому віці люди повинні виходити на пенсію?

У відповідь на одне з питань опитування про пенсійний вік приблизно чверть респондентів зазначили, що вони можуть підтримати підвищення пенсійного віку, якщо це означатиме, що розмір пенсії також збільшиться. 12,6% сказали, що вони підтримали б підвищення пенсійного віку, аби підвищився розмір пенсії, крім того 12,8% заявили, що вони б підтримали підвищення пенсійного віку, аби додатково відпрацьовані роки зарахували у страховий стаж (що також значно вплинуло б на підвищення розміру пенсії).

ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ НЕСТАЧІ КОШТІВ ДЛЯ ВИПЛАТИ ПЕНСІЙ

Респондентів запитали їхньої думки про те, як вирішити питання дефіциту пенсійної системи. Найпоширенішою відповіддю (66%) було скоротити державні видатки на інші потреби та спрямувати кошти на виплати пенсіонерам. Другою найпоширенішою відповіддю було підвищити платежі підприємств до Пенсійного фонду (23%), а на третьому місці було збільшити відрахування до Пенсійного фонду із заробітної плати працюючих (14%). Слід зауважити, що при цьому майже не було підтримки такому заходу як підвищення пенсійного віку, який є одним з можливих варіантів скорочення дефіциту солідарної системи.

Як на Вашу думку вирішити проблему з дефіцитом ПФУ?

% усіх респондентів

ПРАЦЮЮЧІ ПЕНСІОНЕРИ

У деяких країнах встановлені обмеження щодо заробітку тих, хто отримує пенсії. В Україні було запропоновано встановити максимальний розмір пенсії для тих осіб, які після досягнення пенсійного віку звернулися за отриманням пенсії, але продовжують працювати.

Три з чотирьох респондентів були проти такої ідеї та висловились за те, що пенсіонери, які продовжують працювати після досягнення пенсійного віку, повинні отримувати пенсію у повному розмірі. Тільки 10% запропонували не виплачувати пенсії працюючим пенсіонерам.

Чи згодні Ви з тим, що потрібно обмежити пенсії працюючим пенсіонерам?

% усіх респондентів

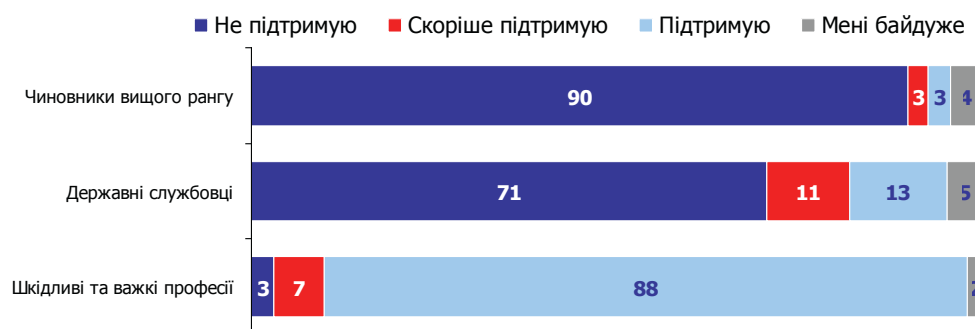
Такий результат можна частково пояснити тим, що приблизно третина опитаних сказали, що праця після виходу на пенсію буде для них джерелом доходу. Дані також показують, що сім із десяти людей, які живуть на півдні, заявили, що будуть працювати поки дозволить здоров'я.

ПОКРАЩЕНІ ПЕНСІЇ

Деякі пенсіонери в Україні отримують «покращені» пенсії за рахунок дострокового виходу на пенсію або підвищення розміру пенсійних виплат для окремих категорій осіб. В Україні такі пенсіонери на сьогоднішній день отримують пенсії за рахунок обов'язкової державної пенсійної системи.

Підтримка спеціального пенсійного забезпечення окремих категорій працівників

% усіх респондентів

Питання: Чи підтримуєте Ви те, що чиновникам вищого рангу, суддям та народним депутатам повинні виплачуватись пенсії на особливих умовах?

Чи підтримуєте Ви те, що державним службовцям повинні виплачуватись пенсії на особливих умовах?

Чи підтримуєте Ви те, що представникам деяких професій (гірникам, військовим, шкідливим професіям тощо) потрібно дозволити виходити на пенсію раніше та отримувати підвищені пенсії?

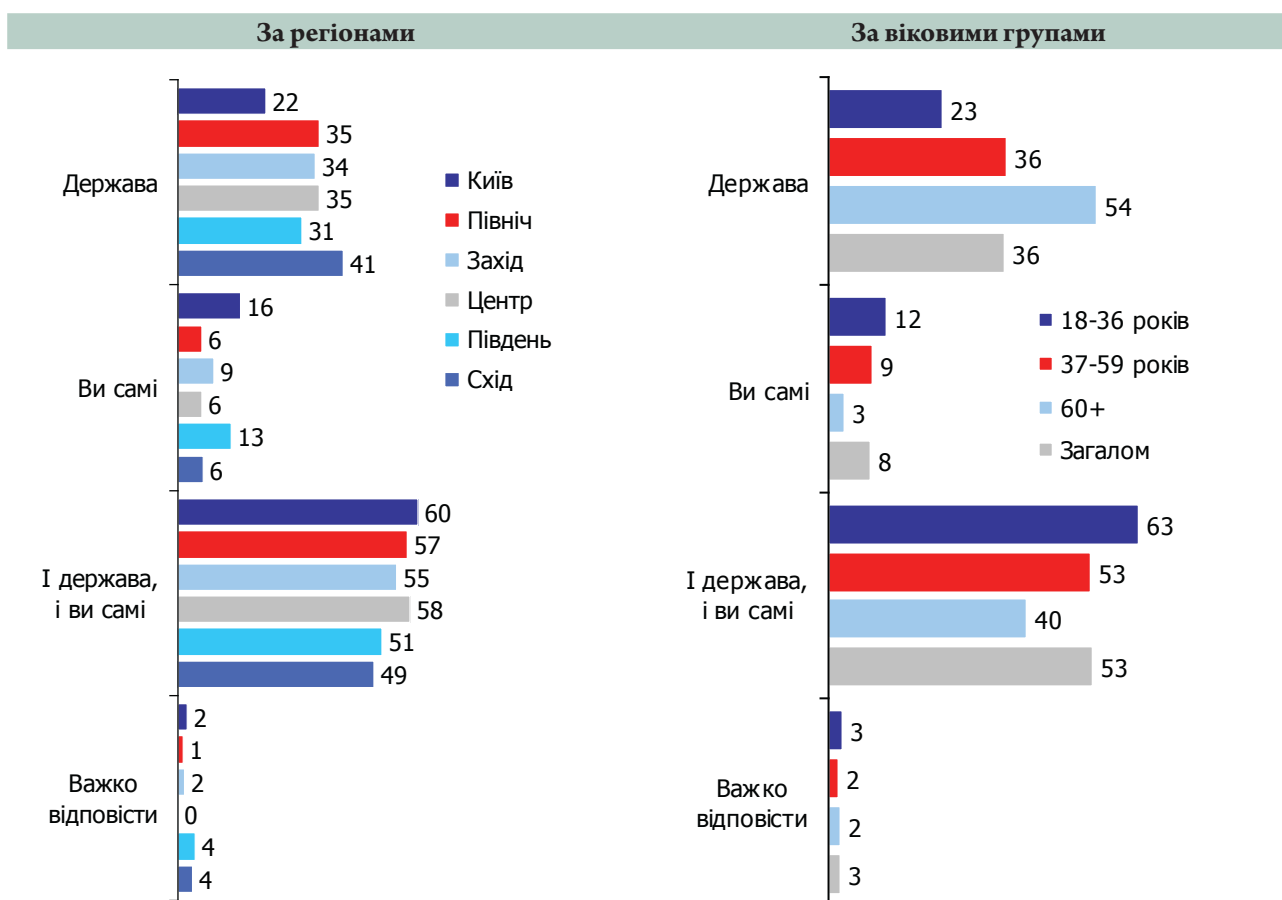
Переважає більшість респондентів підтримує пільгові пенсії для працівників, які працюють у шкідливих умовах праці, військових та гірників. Що стосується забезпечення пенсіями на особливих умовах чиновників вищого рангу, суддів та народних депутатів через обов'язкову пенсійну систему, то тут навпаки була майже повна відсутність підтримки. Усі 90% респондентів не підтримали пенсії на особливих умовах для таких професій та посад.

Зрозуміло, що найбільший рівень підтримки пенсіям на особливих умовах було отримано у місті Києві, але і тут лише тільки 13,4% респондентів підтримали пенсії на таких умовах. Найбільше не підтримують покращені пенсії для окремих категорій працівників та державних службовців респонденти похилого віку.

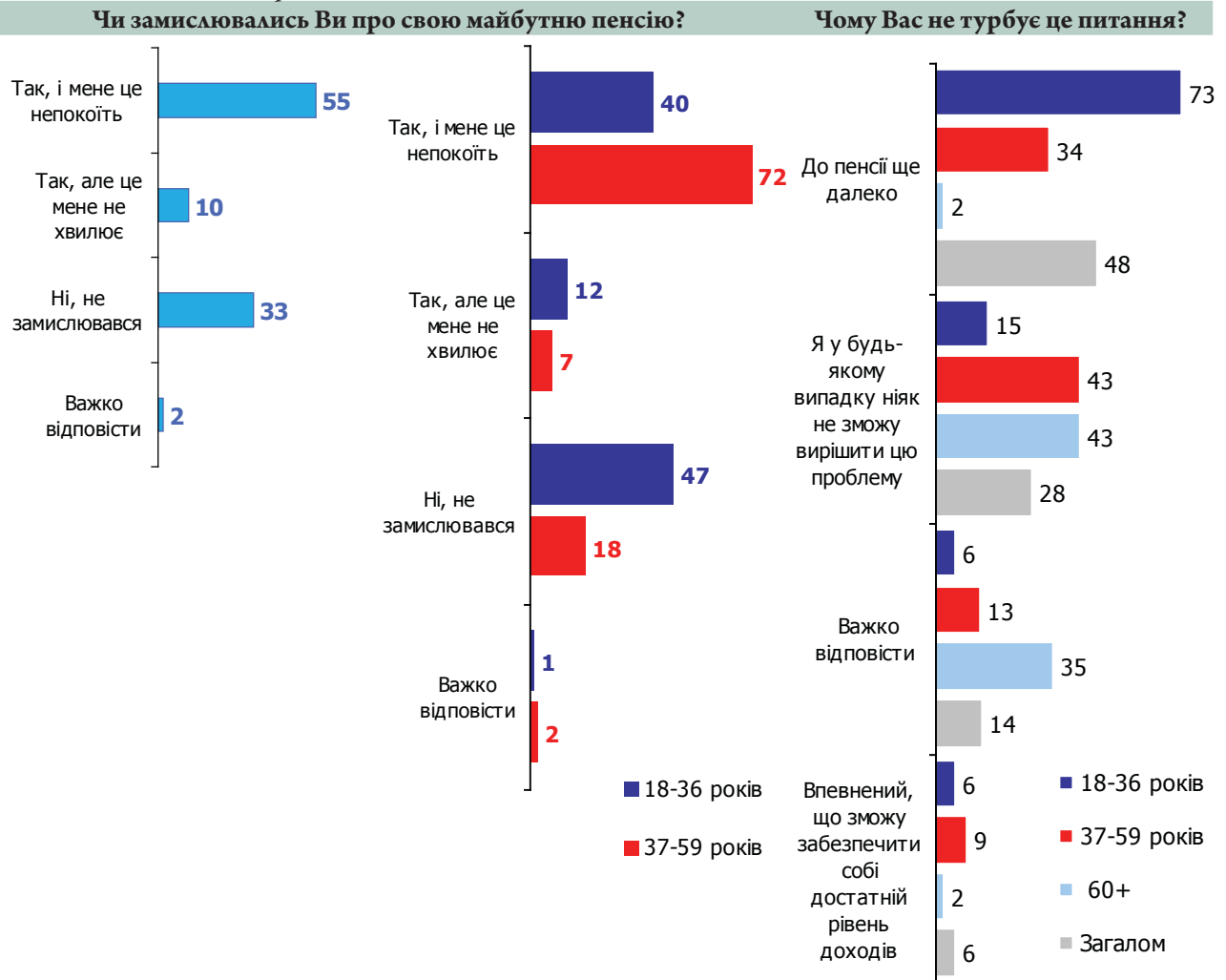
■ ФІНАНСУВАННЯ ПЕНСІЇ

Серед опитаних виявилась майже загальна підтримка спільної відповідальності особи та держави за забезпечення гідного життя на пенсії. Таке ставлення найбільше підтримують респонденти із Києва та респонденти молодшого віку.

Хто має подбати про гідне забезпечення Вашої старості?

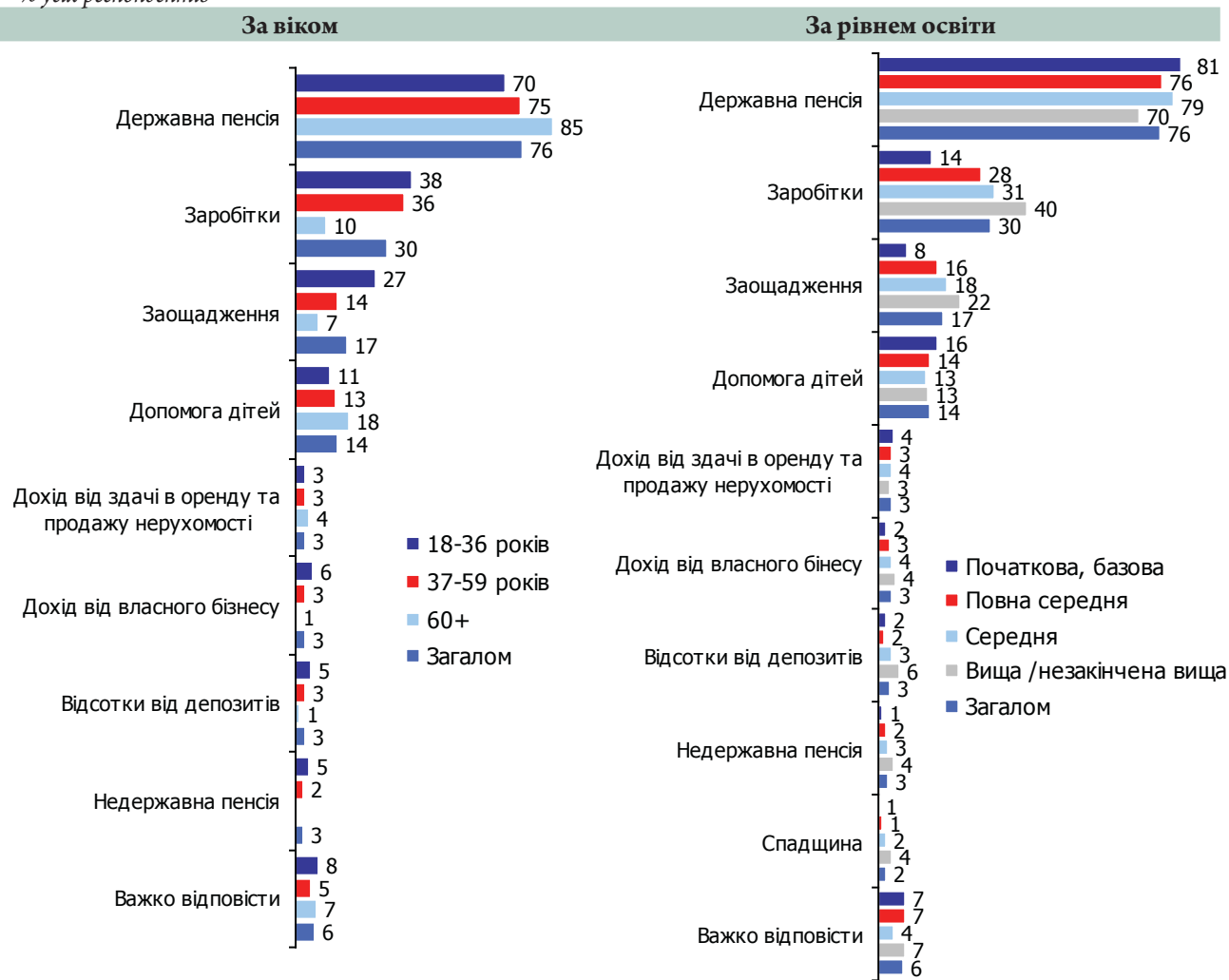
Загалом, респонденти молодшого віку були найбільше схильними до того, що забезпечення гідної старості є їхньою особистою відповідальністю, в той час як більше половини осіб у віці 60 років і старше вважають, що забезпечення пенсії є відповідальністю держави.

Чи замислювалися Ви про свою майбутню пенсію? Якщо ні, то чому?*% від тих, хто не є пенсіонером*

Приблизно 55% респондентів відповіли, що їх хвилює їхня майбутня пенсія. Логічно, що найбільше хвилюються про майбутню пенсію ті особи, які ближче до пенсійного віку (72%).

На які саме джерела власних доходів Ви найбільше розраховуєте після виходу на пенсію?

% усіх респондентів

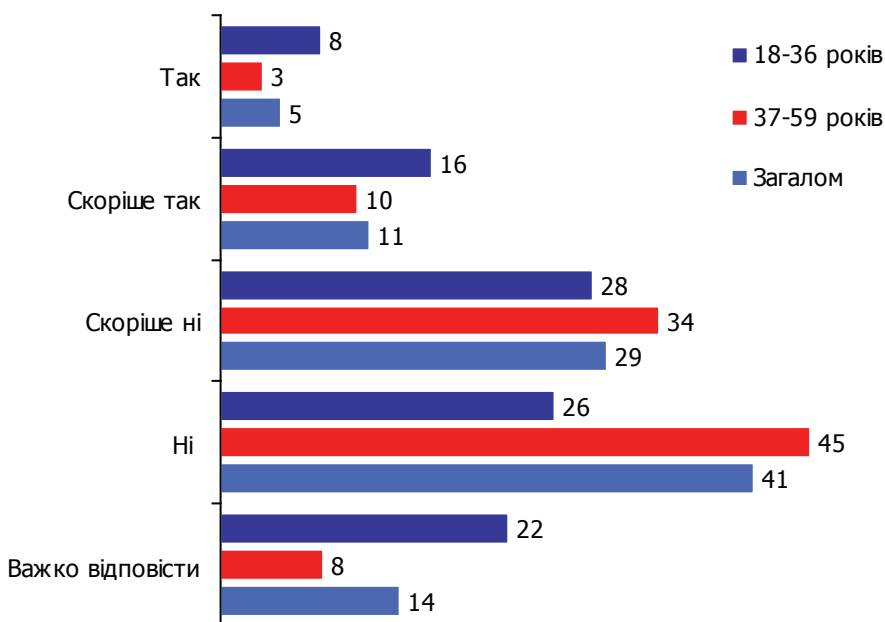
Цікаво, що, незважаючи на те, що більшість респондентів заявляють, що вважають достатній рівень пенсійного забезпечення спільною відповідальністю конкретної особи та держави, однак в середньому 76% усіх респондентів сказали, що основним джерелом їх доходу після виходу на пенсію буде державна пенсія. Ця думка є спільною для усіх груп за віком та рівнем освіти. Приблизно 30% опитуваних основним джерелом доходу вважають заробітки, а близько 14% заявили, що розраховують на допомогу з боку інших членів їх сім'ї. Про те, що виплати з недержавного пенсійного фонду можуть бути ще одним джерелом їх доходу після виходу на пенсію заявили 3% респондентів.

ФІНАНСОВИЙ СТАН НАСЕЛЕННЯ

Багато українців відчуває брак коштів. Близько 10% усіх респондентів заявили, що їм доводиться економити, щоб купувати продукти харчування. 25% опитуваних зазначили, що їм вистачає на харчування, але для придбання взуття або одягу їм доводиться заощаджувати або позичати. Близько 60% респондентів не мають проблем з придбанням харчових продуктів та одягу, однак їм доводиться заощаджувати або позичати гроші для придбання споживчих товарів та іншої дорогої техніки. Лише 0,2% опитуваних вважають себе заможними.

Фінансовий стан респондентів: 2010*% усіх респондентів*

Зважаючи на загальний фінансовий стан українців, не дивно, що більшість респондентів з песимізмом ставляться до своєї здатності забезпечити собі гідні умови життя після виходу на пенсію. Відповідаючи на запитання щодо можливості достатнього рівня їх статків після досягнення пенсійного віку, 70% респондентів відповіли «Скоріше ні» або «Ні». У віковій групі 37–59 років заперечно на це запитання відповіли майже 80% респондентів. Респонденти молодшого віку виявилися більш оптимістичними (24% дали ствердну відповідь), однак вони також представляють ту вікову групу, у яких найбільшим виявилась кількість осіб, яким було важко відповісти на це запитання (22%).

Як Ви гадаєте, чи матимете Ви достатній дохід для забезпечення гідного життя після виходу на пенсію у майбутньому?*% всіх респондентів*

Респондентів також запитали про знання, використання інструментів заощаджень та інвестицій і ставлення до них. Краще за все громадяни України знають про готівкові заощадження в гривнях та іноземній валюті (відповідно, 97% та 87%), і цими двома видами фінансової діяльності вони зараз займаються найбільш активно (відповідно, 46% та 15%). Банківські депозити та ощадні рахунки займають третє місце у рейтингу відомих способів заощадження (74%), але лише 9% респондентів зараз тримають гроші в банку. Також популярним способом інвестування є нерухомість і земля; про такий метод заощадження чи інвестування знають близько 60% респондентів, а використовують його лише 17%.

Обізнаність зі способами заощадження та інвестування і ставлення до них

% всіх респондентів

	Знаю	Вважаю привабливим	Планую використати	Використовую зараз
Накопичення готівкою у гривнях	97%	48%	41%	42%
Накопичення готівкою в іноземній валюті	87%	43%	16%	11%
Банківські депозити (строкові вклади) і ощадні рахунки	74%	20%	8%	7%
Придбання нерухомості як спосіб вкладання грошей	60%	37%	5%	2%
Придбання землі як спосіб вкладання грошей	60%	32%	5%	3%
Банківські картки, поточні рахунки	57%	11%	8%	12%
Дорогоцінні метали	40%	14%	1%	1%
Надання позик іншим людям під відсотки	40%	7%	2%	1%
Накопичувальне страхування життя	35%	4%	1%	1%
Банківські метали чи депозити у дорогоцінних металах	28%	5%	1%	1%
Інвестування в акції та облігації підприємств	25%	3%	0%	0,1%
Інвестування у державні облігації	23%	2%	0%	0,1%
Вклади в кредитні спілки	21%	1%	0%	0,2%
Участь у недержавних пенсійних фон- дах	20%	2%	1%	0,2%
Участь в інвестиційних фондах	18%	2%	0%	0,2%

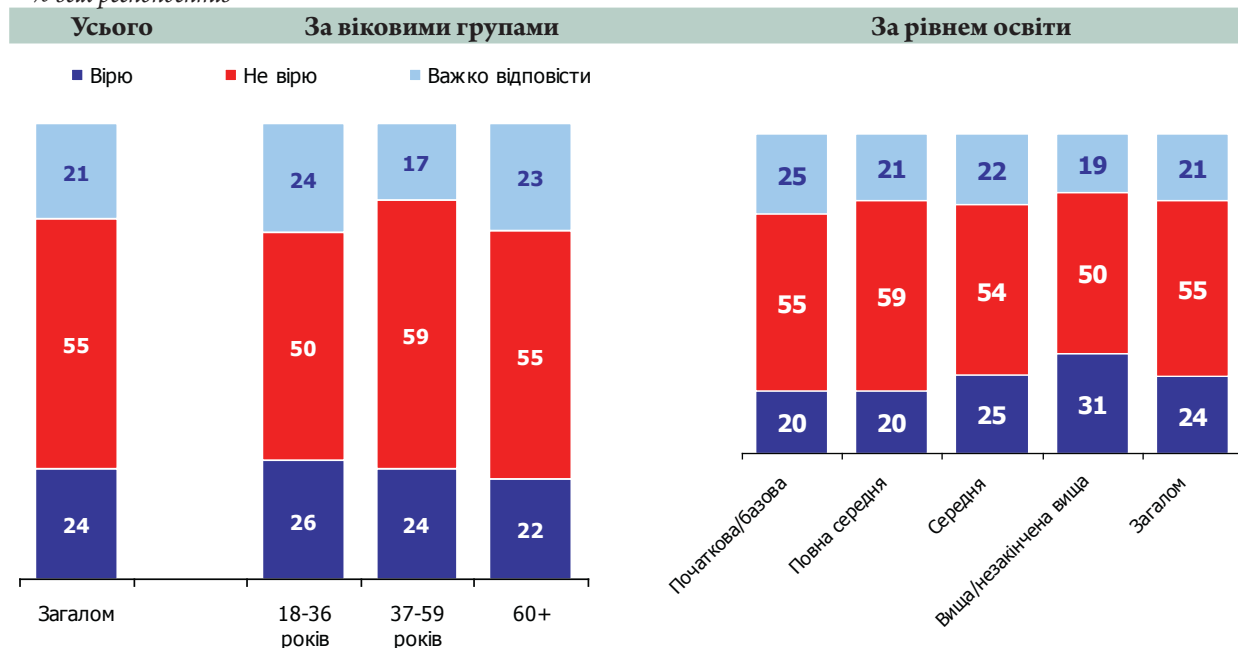
Респонденти мало знають про більш «сучасні» способи чи інструменти заощаджень та інвестицій і не використовують їх. Наприклад, менш ніж 25% респондентів відповіли, що знають про акції чи облігації підприємств, державні облігації, кредитні спілки, НПФи чи інвестиційні фонди взагалі, і ці інструменти використовують менше 1% респондентів.

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДРУГОГО РІВНЯ

Другий рівень може бути впроваджений у 2012 році. Це буде важлива подія у пенсійному забезпеченні та розвитку ринків капіталу України. Відповідно, респондентів запитали про їхню обізнаність з другим рівнем та ставлення до його впровадження.

Чи вірите Ви в позитивний вплив введення другого рівня?

% всіх респондентів

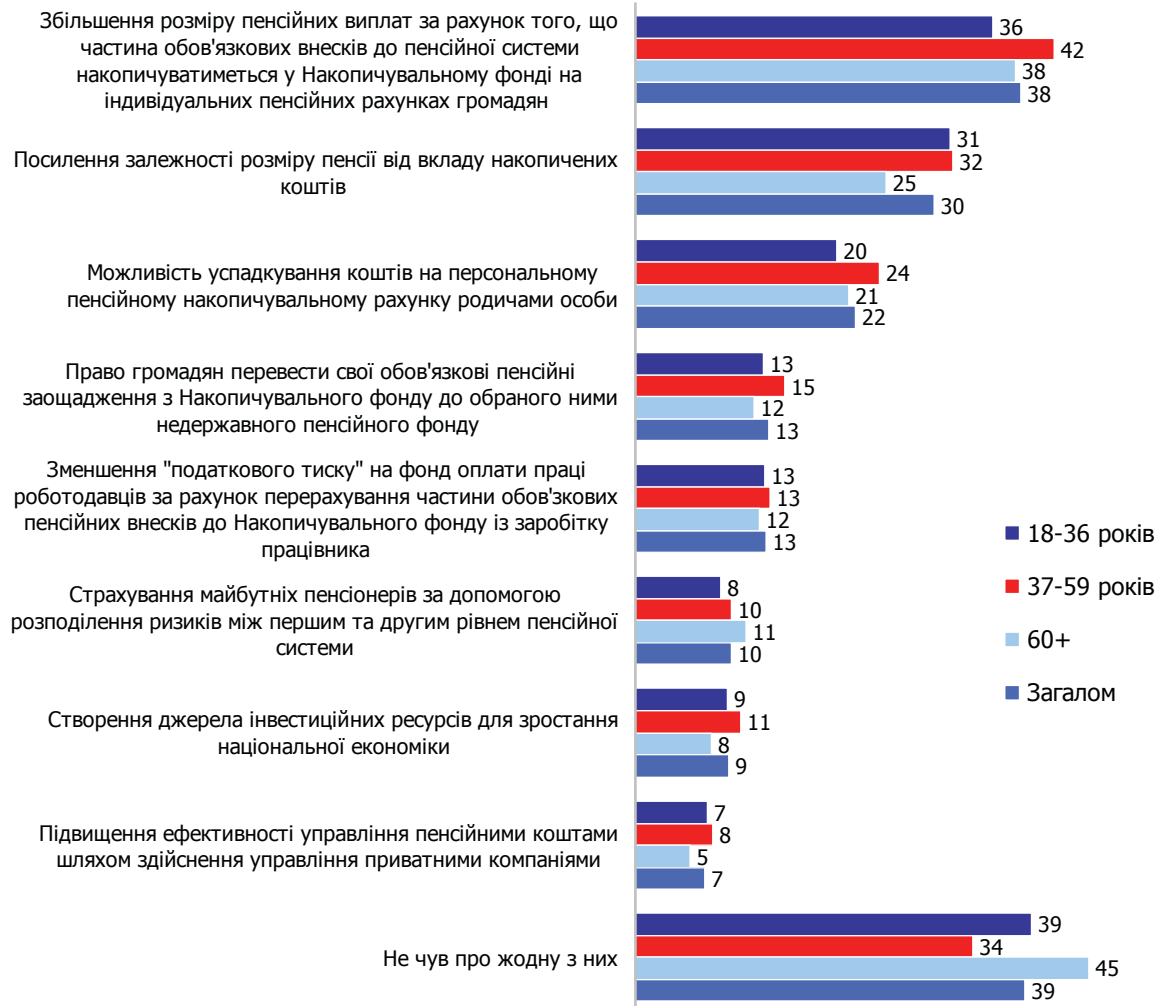

Більшість респондентів не знають, чи буде працювати теорія другого рівня на практиці. Більшість респондентів усіх вікових груп та рівнів освіти скептично ставиться до можливості підвищення свого пенсійного доходу завдяки другому рівню. Хоча, приблизно кожна четверта особа вважає, що введення другого рівня позитивно вплине на пенсію.

Респондентів запитали про можливі переваги другого рівня. Близько 40% респондентів не знали про другий рівень і не могли скласти думку про його можливі переваги. За думкою більшості респондентів, найбільшою очікуваною перевагою є збільшення розміру пенсійних виплат.

Очікувані переваги введення другого рівня пенсійної системи

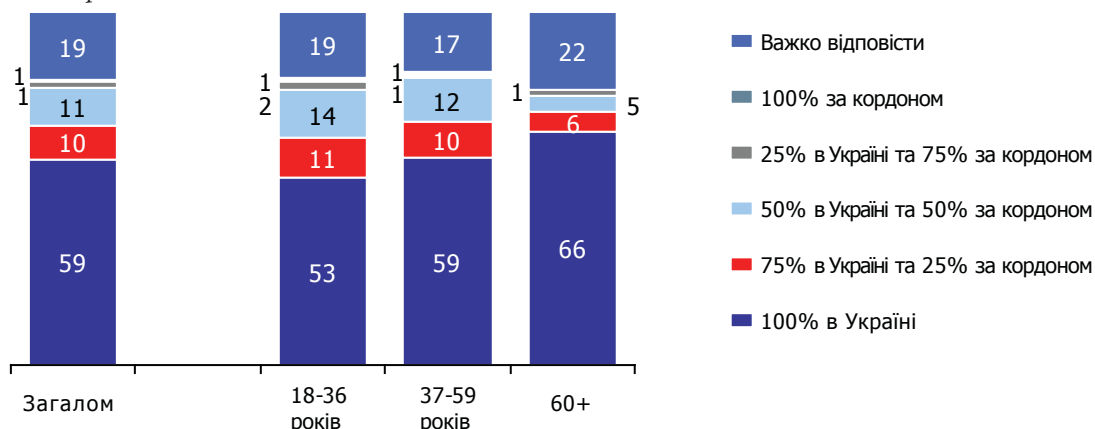
% всіх респондентів

Респондентів також спитали про їхню думку стосовно того, куди слід вкладати кошти другого рівня. Близько 60% вважають, що всі 100% коштів мають вкладатися в Україні. Інвестиції за кордон викликають мало ентузіазму.

Кошти другого рівня повинні інвестуватися в ...

% всіх респондентів

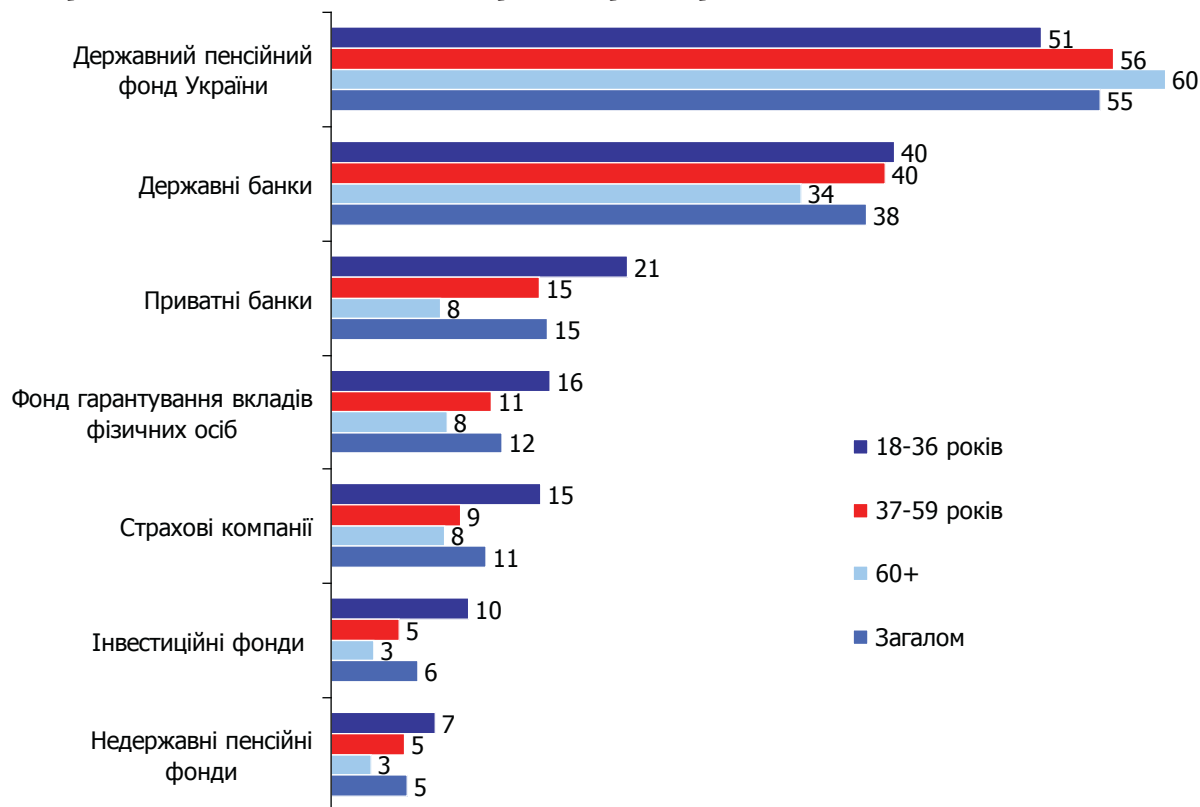
■ ДОВІРА ДО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

Населення має відносно низьку думку про приватні організації, що надають фінансові послуги. Це може пояснюватися наслідками поточної банківської кризи та державної економіки.

Державним фінансовим установам довіряють більше, ніж приватним, але навіть до них довіра є низькою. Фінансова установа, яка користується найбільшою довірою, - це Пенсійний фонд України, на другому місці – державні банки. Приватним банкам довіряють близько 15% громадян України, далі йдуть страхові компанії (11%) та інвестиційні фонди (6%). Недержавним пенсійним фондам довіряють лише 5% респондентів. Цікаво, що відповідь «зовсім не довіряю» щодо страхових компаній, інвестиційних фондів та НПФів обрали, відповідно, 47%, 47%, та 47,6%. Проте молодше покоління відносно більш позитивно ставиться до приватних фінансових установ, ніж старші респонденти.

Рівень довіри до організацій

% всіх респондентів, які відповіли «повністю довіряю та скоріше довіряю»

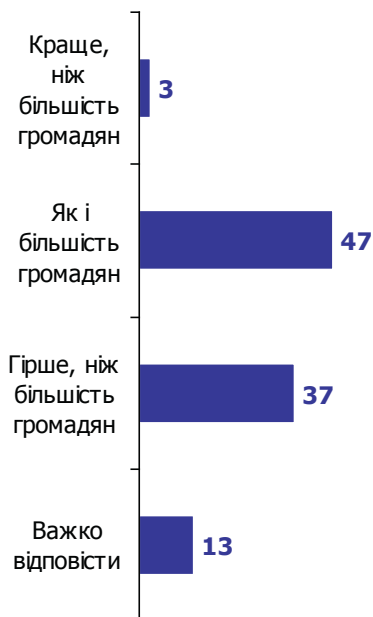
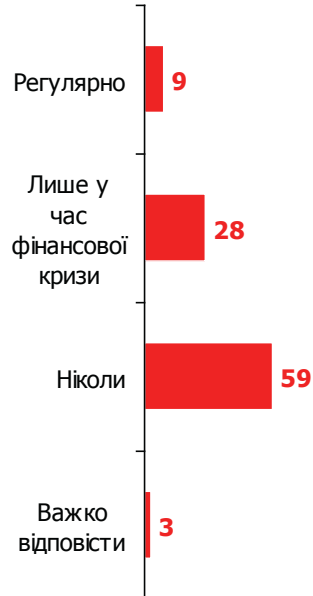
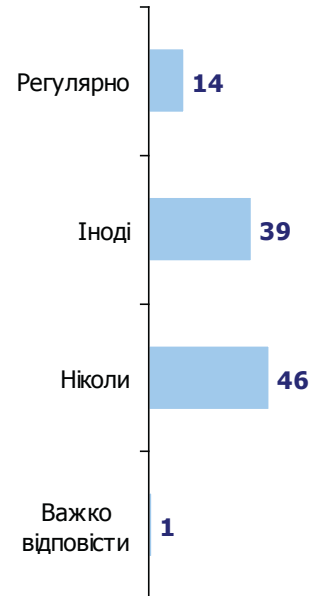

Запитання: Оцініть, будь ласка, рівень Вашої довіри до наведених нижче організацій за такою шкалою: «повністю довіряю», «скоріше довіряю», «скоріше не довіряю», «зовсім не довіряю»

Лише 25 з 2000 респондентів вважають, що інвестувати кошти в НПФ безпечно – 18 з них мешкають на сході. Жодний респондент з Києва та півдня не вважає інвестування в НПФ безпечним..

Інтерес до фінансових питань

% всіх респондентів

Як Ви оцінили б свою
обізнаність з функціонуванням
фінансового ринку?Чи стежите Ви за новинами
фінансового ринку?Чи стежите Ви за новинами
пенсійного забезпечення?

Обізнаність громадян України з фінансовими ринками знаходиться на низькому рівні. За самооцінкою фінансової обізнаності, більшість громадян вважає, що вони обізнані так само як й інші, тоді як близько 40% вважають, що їх знання гірше ніж в середньому. Але близько 60% кажуть, що ніколи не стежать за фінансовими новинами, а 28% стежать за новинами лише під час фінансової кризи. Аналогічно, більшість громадян рідко звертають увагу на новини про пенсійну систему, причому 46% ніколи не звертають уваги, а 39% - час від часу.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

У країнах демократії громадська думка впливає на державну політику та формує її. Громадська думка допомагає створенню «мистецтва можливого» у політичній сфері. Однак, це не означає, що громадська думка залишається статичною: вона здатна змінюватися у відповідь на певні події та заяви політичного керівництва.

Наведені у цій публікації матеріали опитування дають картину того, що українці знають і що думають про пенсійний вік, пенсійну реформу і фінансові ринки. Ми пропонуємо цю інформацію як внесок до публічного обговорення політики щодо цих важливих питань.

Виходячи з наведених даних, можна з достатньо високою мірою впевненості зробити кілька попередніх висновків. А саме:

- Загалом, більшість громадян України не володіють достатньою інформацією щодо змін, впроваджуваних у пенсійній системі, починаючи з 2004 року, тому підтримка реформи населенням є, м'яко кажучи, недостатньо активною.
- Існує сильний спротив підвищенню пенсійного віку, і мало респондентів підтримують ідею щодо встановлення обмежень пенсійних виплат. Це стосується респондентів усіх вікових груп та рівнів освіти. Єдиним винятком є беззаперечна підтримка пропозиції щодо відміни спеціальних пенсій для державних службовців високого рангу, суддів, депутатів Верховної Ради України та деяких інших осіб.
- Більшість українців вважають, що пенсійне забезпечення є спільною відповідальністю держави і громадянина, однак переважна

більшість опитуваних пов'язує свій фінансовий стан після досягнення пенсійного віку у майбутньому з отриманням солідарної (державної) пенсії. Більшість українських громадян не вірять, що матимуть достатній дохід для фінансування своїх «золотих років» після виходу на пенсію.

- Населення має низький рівень довіри до приватних фінансових установ, які, можливо, відіграватимуть ключову роль у планованому впровадженні другого рівня пенсійної системи. Люди мало поінформовані щодо діяльності недержавних пенсійних фондів і скептично ставляться до результатів їх роботи.

Продовжуючи заходи щодо реформування пенсійної системи в Україні, уряду слід розглянути можливість започаткування програми інформування населення щодо цього питання. Таку програму варто розробити у співпраці з приватними установами фінансового сектору, яким потрібно буде зробити кроки для посилення довіри у суспільстві до їх діяльності та навчання громадян щодо можливостей для заощаджень та інвестування вільних коштів і отримання більшого доходу після виходу на пенсію. Міжнародним організаціям також слід долучитися до інформаційних та освітніх програм, спрямованих на покращення обізнаності українців з питаннями пенсійного віку і пенсійного забезпечення, а також фінансової грамотності населення. Згідно даних проведеного опитування найкращим інформаційним джерелом для передачі фінансових новин загалом і новин щодо пенсійної реформи є телебачення. Другим за значенням каналом отримання новин є газети і журнали, а третім – Інтернет для молодшого покоління і радіо для їх батьків.

